

DUA VE ADABI¹

Dua kelimesi, sözlükte “çağırarak, istemek, yardım talep etmek” anlamına gelmektedir. Ayrıca Allah’a sunulacak talepleri içeren metinlere de dua denir. Dinî bir terim olarak ise **dua**, Allah’ın yüceliği karşısında kulun aczini itiraf etmesi, sevgi ve ta’zîm duyguları içinde lütuf ve yardımını dilemesidir. Başka bir deyişle kulun bütün benliğiyle yüce yaratana yönelerek ondan istek ve dilekte bulunmasıdır.

Dua, kul ile sonsuz kudret sahibi olan Allah arasında bir köprü ve diyalogdur.

DUANIN ÖNEMİ

Bütün yaratıkların tabiatında Allah’a doğru bir yöneliş vardır. Birçok ayette canlı ve cansız bütün varlıkların Allah’ı andığı açıkça vurgulanmaktadır. Bu ayetlerin birinde şöyle denilmektedir:

تَسْبِيحٌ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ خَلِيمًا غَفُورًا

“Yedi gök, yer ve bunların içinde bulunanlar Allah’ı tespih ederler. Her şey O’nu hamd ile tespih eder. Ancak, siz onların tespihlerini anlamazsınız. O, halîm’dir (hemen cezalandırmaz, mühlet verir), çok bağışlayandır.” (İsra, 17/44)²

Varlıklar arasında en mükemmeli olan insan, özü itibariyle yaratıcısına ulaşma, ona sığınma ve onu tanıma arayışı içinde yaratılmıştır. Bu sebeple insan, tarihinin hiçbir döneminde duadan uzak kalmamıştır.

Dua, kul ile Rabbi arasında irtibatı sağlayan bir ibadettir. Hz. Peygamber, “الدُّعَاءُ مُحُّ الْعِبَادَةِ” “*Dua ibadetin özüdür*”³ buyurmuştur.

Allah ile kul arasındaki münasebet konusunda Hz. Peygamber’e yöneltilen soruya Kur’an şu cevabı vermiştir:

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَاتَى قَرِيبٌ أَجِيبْ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ

“Kullarım beni senden sorarlarsa, (bilsinler ki), gerçekten ben (onlara çok) yakınım. Bana dua edince, dua edenin duasına cevap veririm. O halde, doğru yolu bulmaları için benim davetime uysunlar, bana iman etsinler.” (Bakara, 2/186).

Dua, kulluk makamlarının en önemlisidir. Bir ayette,

قُلْ مَا يَعْبُؤُنَا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ

“(Ey Muhammed!) De ki: “Duanız olmasa Rabbim size ne diye değer versin! ...” (Furkân, 25/77) buyurularak insanın Allah’a ancak bu yönelişiyle değer kazanacağı ifade edilmiştir.

En’am suresinin 52, Kehf şûresinin 28. ayetlerinde namazın dua kavramıyla ifade edilmesi, duanın kulluk faaliyetlerinin esas unsuru olduğuna işaret etmektedir.⁴

Allah, kuluna cevap vermek için onun her ne vesile ile olursa olsun kendisine yönelmesini istemektedir:

وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ

“Rabbiniz şöyle dedi: “Bana dua edin, duanıza cevap vereyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler aşağılanmış bir halde cehenneme gireceklerdir” (Mü’min, 40/60).⁵

¹ Bu bölüm Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı **Dr. Muzaffer ŞAHİN** tarafından hazırlanmıştır.

² Benzer ayetler için bk. Râd, 13/13; Haşr, 59/1; Saff, 61/1; Cuma, 62/1; Teğâbun, 64/1.

³ Tirmizî, Da’avât, 1, No: 3371. V, 456.

⁴ “Rab’lerinin rızasını isteyerek sabah akşam ona dua edenleri yanından kovma. ... (En’am, 6/52); “Sabah akşam Rablerine, O’nun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte ol...” (Kehf, 18/28).

⁵ Ayrıca bk. Bakara, 2/152.

DUANIN KARŞILIĞI VE TESİRİ

Dua bir ibadet olduğu için onun esas karşılığı ahirette verilecektir. Dolayısıyla, dünya hayatına yönelik talepleri karşılanmayan kişi, duam kabul edilmedi dememelidir. Çünkü onun duasına verilecek karşılık, ahirete bırakılmış olabilir. Bununla birlikte Allah, dua eden kulun dünya hayatı açısından kendisi için yararlı isteklerini de ilahî bir lutuf olarak vermektedir. Hz. Peygamber, dua edene isteğinin ya dünyada hemen verileceğini veya ahirete saklanacağını ya da istediği iyilik kadar kötülüğün giderileceğini bildirerek şöyle buyurmuştur.

مَا مِنْ رَجُلٍ يَدْعُو اللَّهَ تَعَالَى إِلَّا اسْتَجَابَ لَهُ، فَمَا أَنْ يُعَجَلَ لَهُ فِي الدُّنْيَا، وَإِمَّا أَنْ يَدَّخَرَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ، وَإِمَّا أَنْ يُكَفِّرَ عَنْهُ مِنْ ذُنُوبِهِ بِقَدْرِ مَا دَعَا، مَا لَمْ يَدْعُ بِإِثْمٍ، أَوْ قَطِيعَةً رَحِمٍ، أَوْ يَسْتَعْجَلَ.

“Allah'a dua eden herkese Allah icâbet eder. Bu icâbet, ya dünyada peşin olur, ya da ahirete saklanır, yahut da dua ettiği miktarca günahından hafifletilmek sûretiyle olur, yeter ki günah talep etmemiş veya sıla-ı rahmin kopmasını istememiş olsun, ya da acele etmemiş olsun.”⁶

Dua, kişide psikolojik bakımdan bir rahatlık, huzur ve mutluluk doğurur. Ahlaki arınma ve yücelmeye, duyarlı bir vicdan ve sağ duyunun gelişmesine yol açar. Hz. Peygamber,

اللَّهُمَّ نَقِّنِي مِنْ خَطَايَايَ كَمَا يَنْقَى الثُّوبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ. اللَّهُمَّ اغْسِلْنِي مِنْ خَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَالنَّجِّ وَالْبَرْدِ

“Allah'ım! beyaz elbiseyi kirden temizlediğin gibi kalbimi günahlardan arındır, hatalarımı kar ve dolu suyuyla temizle.”⁷ buyurarak duanın bu tesirini vurgulamıştır.

Dua rahmet hazinelerini açan bir anahtar, tükenmez bir güç kaynağı, insanı kulluğun en üst mertebelerine ulaştıran bir vesiledir.

DUANIN KABUL EDİLMESİ

Duanın kabul edilmesi için, şeklî ve ahlakî bazı hususlara riayet edilmesi istenmiştir. Bunları şöylece sıralayabiliriz:

1. Şuurlu Dua Etmek

Dua ederken Allah insan şuurunun yegâne konusu olmalı, başka yönelişler kalpten silinmelidir. Böyle bir durum, insan vicdanını temizler ve onun gönlünü Allah'a açık bir hale getirir. Kur'an-ı Kerim'de bu husus, kişinin “dini Allah'a has kılması” olarak ifade edilmiş ve şöyle buyurulmuştur:

هُوَ الْحَيُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

“O diridir. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. O halde sadece Allah'a itaat ederek (samimi olarak) O'na ibadet edin. Hamd alemlerin Rabbine mahsustur.” (Mü'min, 40/65).

2. İnanarak Dua Etmek

Dua eden mümin, duasının kabul edileceğine inanarak dua etmelidir. Peygamberimiz,

ادْعُوا اللَّهَ وَأَنْتُمْ مُوقِنُونَ بِالْإِجَابَةِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَجِيبُ دُعَاءَ مَنْ قَلَبٍ غَافِلٍ لَهُ.

“Kabul edileceğine kesin olarak inanarak Allah'a dua ediniz ve biliniz ki, Allah gafil bir kalpten gelen duayı kabul etmez”⁸.

إِذَا دَعَا أَحَدُكُمْ فَلْيَعِزِّمْ الْمَسْأَلَةَ ، وَلَا يَقُولَنَّ اللَّهُمَّ إِنْ شِئْتَ فَأَعْطِنِي . فَإِنَّهُ لَا مُسْتَكْرَهَ لَهُ

“Dua ettiğiniz zaman, İsteğinizi kesin olarak isteyin. “Allah'ım! Dilersen beni affeyle, dilersen bana merhamet eyle” demeyiniz. Çünkü Allah'ı zorlayacak herhangi bir güç yoktur”⁹ buyurmuştur.

3. Israrla Dua Edilmelidir

⁶ Tirmizî, Da'avât 133 , No: 3604. V,582.

⁷ Buhârî, Ezân 89. I,181; Müslim, Salât 40. I,346-347; İbn Mâce, Dua, 3. II,1262.

⁸ Tirmizî, Da'vât, 66. V, 517.

⁹ Buhârî, Da'vât, 21, VII, 153.; Müslim, Zikir, 7. III, 2063.

Bir mümin, ettiği duanın kabul edilmesi hususunda aceleci olmamalıdır. Peygamberimiz (a.s.) şöyle buyurmaktadır:

يَسْتَجَابُ لِأَحَدِكُمْ مَا لَمْ يَعْجَلْ، يَقُولُ: قَدْ دَعَوْتُ رَبِّي فَلَمْ يَسْتَجِبْ لِي

“Allah dualarınızı kabul eder. Ancak kabul edilmesi için acele etmeyin; dua ettim de kabul edilmedi (demeyin).”¹⁰

Burada şu hususa da dikkat çekmek istiyorum. Bazı insanlar arasında şöyle bir anlayış var: Kur’an-ı Kerim’de her duaya cevap verileceği ifade ediliyor. Öyleyse neden bir türlü yaptığımız dualar kabul olmuyor?

Duaya cevap vermek ile onu kabul etmek farklı şeylerdir. Allah kulun her duasına mutlaka cevap vermektedir. Şöyle ki, Allah kulun isteğini hikmetine binaen bazen kabul bazen reddetmektedir. Bazen de istediğinin daha iyisini ona vermektedir. Her üç durumda da bir cevap söz konusudur. Başka bir ifadeyle Allah kulun duasını, “Kulum! İstedığın sana uygun değildir” diye cevap vermektedir. Mesela, bir hasta doktora gidip, hastalığı için kendisine ilaç verilmesini ister. Doktor ise, hastanın isteğini dikkate alır. Ancak onu bir muayeneden geçirir ve sonra da onun hastalığına uygun, daha yararlı başka bir ilaç verir, ya da hiç ilaç vermez. Tıpkı bunun gibi, Allah kulun durumuna uygun düşen dualarını kabul, uygun düşmeyenleri de, onun için daha yararlı olan bir başka ikramda bulunur ve onun duasına mutlaka cevap verir.

Diğer taraftan dua bir ibadet olduğu için bunun esas karşılığı ahirette verilecektir. Duanın dünyevi maksatları ise, bu ibadetin yapılmasının vesileleri ve vakitleridirler. Mesela yağmur duası bir ibadettir. Yağmursuzluk bu ibadetin yapılma vesile ve vaktidir. Cenab-ı Hak kullarını bu vakitte bir tür ibadete davet etmektedir. Sonuçta yağmur yağar ya da yağmaz. Bu Allah’ın takdiridir. O halde duam kabul olmuyor diye dua terk edilmemelidir. Bilinmelidir ki dua kulluğun bir sırrıdır. Kul acizliğini izhar edip her zaman Allah’a sığınmalı, hikmetine karışmamalıdır.

4. İçten ve Yalvararak Dua Edilmelidir.

Duada taşkınlık göstererek ihlas ve tazarru sınırının dışına çıkılmamalıdır. Yalvararak dua edilmelidir. Bir ayette şöyle buyurulmaktadır:

أَدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ

“Rabbimize alçak gönüllüce ve için için dua edin. Çünkü o, haddi aşanları sevmez.” (A’raf, 7/55).

Sahabeden Ebû Musa el-Eş’arî der ki: Allah Resülü ile birlikte bulunduğumuz bir seferde, tepelere çıktıkça, derelere indikçe yüksek sesle tekbir ve tehlil getiriyorduk. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ ارْبَعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ، فَإِنَّكُمْ لَا تَدْعُونَ أَصَمَّ وَلَا غَانِبًا إِنَّكُمْ تَدْعُونَ سَمِيعًا قَرِيبًا وَهُوَ مَعَكُمْ

“Ey İnsanlar! Kendinizi yormayınız. Çünkü sizler sağır ve uzaktaki birine değil, her an sizinle olan, her şeyi duyan Allah’a dua ediyorsunuz.”¹¹ buyurarak bizi uyardı.

Allah’ın kuluna çok yakın olduğu, bir ayette şöyle ifade edilmektedir:

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعَلْمُ مَا تَوْسَّوْسُ بِهِ نَفْسَهُ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ

“Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin ona verdiği vesveseyi de biz biliriz. Çünkü biz ona şah damarından daha yakınız” (Kâf, 50/16).

Yüce Allah, Zekeriya peygamber hakkında,

أُدَّ نَادَى رَبِّهِ نِدَاءً خَفِيًّا

“Hani o, Rabbine gizli bir sesle yalvarmıştı” (Meryem, 19/3) buyurarak onu övmüştür.

¹⁰ Buhârî, Da’vât, 22, VII, 153. Müslim, Zikir, 92, III, 2095.

¹¹ Buhârî, Cihad, 131. IV, 16.; Müslim, Zikir, 44. III, 2076.

Bu itibarla, duada dinleyenleri rahatsız edecek şekilde, gereksiz yere bağırıp çağırmak, süslü olsun ve beğenilsin diye yapmacık hareketlerde bulunmak doğru değildir. Dualar ibadet şuuruyla dini vakar ve ölçülere uygun olarak yapılmalıdır. Gösterişe düşkün, dini şuurdan mahrum bir takım kişileri memnun etmek için, mana yavanlığı taşıyan, tumturaklı ifadelerle edebiyatta hüner göstermeye girişmek, duanın özüne aykırıdır.

5. Umut ve Korku İçinde Dua Edilmelidir

Kul dua ederken, Allah'a karşı korku ve saygı içinde bulunmalı, aynı zamanda istekli ve ümitli olmalıdır. Umut ve korku içinde dua edenler Kur'an'da övülmekte ve şöyle denilmektedir:

أَنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رِعْبًا وَرَهْبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ

“... Onlar gerçekten hayır işlerinde yarışır, (rahmetimizi) umarak ve (azabımızdan) korkarak bize dua ederlerdi. Onlar bize derin saygı duyan kimselerdi.” (Enbiya, 21/90).

6. Duaya Allah'ı Zikir ve Peygamber'e salat-ü selam İle Başlanmalı ve Bitirilmelidir

Peygamber'imizin duaya başlarken ve duayı bitirirken Allah'ı zikrettiği hakkında çok sayıda sahih rivayet vardır. Bu bağlamda Seleme b. el-Evka' şöyle demektedir: Hz. Peygamber duaya,

سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَلِيِّ الْأَعْلَى الْوَهَّابِ.

“Yücelerin yücesi ve bağışlayıcı olan Rabbimi, bütün noksanlardan tenzih ederim” diyerek başlardı.”¹² demiştir.

7. Dua, Kibleye Yönelip Elleri Açarak Yapılmalıdır

Sahabeden Cabir b. Abdullah şöyle demektedir:

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- إِذَا رَفَعَ يَدَيْهِ فِي الدُّعَاءِ لَمْ يَحْطِئَهُمَا حَتَّى يَمْسَحَ بِهِمَا وَجْهَهُ.

“Hz. Peygamber dua ederken ellerini kaldırdığında onları yüzüne sürmedikçe indirmezdi.”¹³

8. Duada, Meşru Olan Şeyler İstenmelidir

İşlenmesi ve istenmesi dinimizde günah sayılan konularda istekte bulunulmamalıdır. Peygamberimiz (a.s.)

لَا يَرَالُ يُسْتَجَابُ لِلْعَبْدِ مَا لَمْ يَدْعُ بِأَتَمِّ، أَوْ قَطِيعَةٍ رَحِمِ.

“Kul, günah talep etmedikçe veya sila-i rahmin kopmasını istemedikçe duası icâbet görmeye (kabul edilmeye) devam eder”¹⁴ buyurulmuştur.

9. Duaya Konu Olan İşin Oluşması İçin Gereken Şartlar Yerine Getirilmelidir

Kul meşru olan her konuda, maddi ve manevi her hususta dua edebilir. Peygamberimiz (a.s.),

لَيْسَ أَلْحَدُكُمْ رَبُّهُ حَاجَتُهُ كُلُّهَا حَتَّى يَسْأَلَ شَيْئًا نَعْلَمُ إِذَا انْقَطَعَ.

“Sizden herkes, ihtiyaçlarının tamamını Rabbinden istesin, hatta kopan ayakkabı başına varıncaya kadar istesin”¹⁵ buyurmuştur.

Ancak duaya konu olan dileğin gerçekleşmesinde maddi sebepler söz konusu ise, öncelikle bunlara başvurulmalıdır. Kişi, elde etmek istediği her ihtiyacı için gereken şartları ve sebepleri, öncelikle bizzat çalışarak yerine getirmeli, sonra da lisanen Allah'tan kolaylık vermesini istemelidir. Sebeplere başvurmak fiili bir duadır ve sözle yapılan duadan önce gelir. Kişinin, gerekli olan maddi sebeplere başvurduktan sonra, onun samimi dua ve yönelişini, Allah karşılıksız bırakmaz.

¹² Ahmed, IV, 54.

¹³ Tirmizi, Da'avât, 11.V, 463-464..

¹⁴ Müslim, Zikr , 25. III, 2096.

¹⁵ Hindî, Ali el-Müttaki b. Hüsameddin, Kenzü'l-Ummal fi Süneni'l-Akvâl ve'l-Efâl, No:3139. II,65. Halep, tarihsiz.

10. Duadan Önce Tevbe Ve İstiğfar Edilmelidir.

Günah işleyen, haramlardan uzak durmayan bir kulun duası kabul edilmeye layık değildir. Peygamberimizin şu hadisi çok dikkat çekicidir.

الرَّجُلُ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ، يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ: يَا رَبِّ، يَا رَبِّ، وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ، وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ، وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ،
وَعَدِي بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابَ لَذَلِكَ

“Allah yolunda seferler yapmış, üstü başı tozlanmış bir adam ellerini semaya kaldırarak, Ya Rabbi Ya Rabbi’ diye yalvarıyor. Oysa yediği haram, içtiği haram, giydiği haram, gıdası haramdır. Böyle birisinin duası nasıl kabul olur?”¹⁶

DUADA ZAMAN VE MEKAN

Dua, her zaman ve her yerde yapılabilir. Bununla birlikte mübarek yer ve zamanlarda yapılan duanın kabule daha yakın olduğu hadislerde ifade edilmiştir. Arefe gün ve gecesinin, Ramazan ayının, Cuma gün ve gecesinin, seher vaktinin kıymetli zamanlar olduğu hadis-i şeriflerde belirtilmiştir. Peygamberimiz (a.s.)

إِنَّ فِي اللَّيْلِ سَاعَةً يُوَافِقُهَا رَجُلٌ مُسَلِّمٌ يَسْأَلُ اللَّهَ خَيْرًا مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا أَوْ الْآخِرَةِ إِلَّا أُعْطَاهُ إِيَّاهُ، وَذَلِكَ كُلُّ لَيْلَةٍ

“Gecede bir an vardır ki, kişi ona rastlar da dünya ve ahiret için bir şey dilerse şüphesiz Allah dileğini yerine getirir. Bu an her gecede vardır”¹⁷ buyurmuştur.

Kabe’de, Arafat’ta, Müzdelife’de, Mina’da ve Mescid-i Nebi’de yapılan duaların da başka yerlerde yapılan dualardan daha kıymetli olduğu hadislerde vurgulanmıştır.

Secde hali de duanın daha makbul olduğu anlardandır. Bir hadis-i şerifte:

أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ، فَأَكْثِرُوا الدُّعَاءَ

“Kulun Rabbine en yakın olduğu an, secdede bulunduğu andır. O halde secde halinde bolca dua ediniz”¹⁸ buyurulmuştur.

SADECE ALLAH’A DUA

Kur’an’da duanın sadece Allah’a yöneltilmesi önemle vurgulanmıştır. Allah’tan başkasına, putlara veya kendilerine mutlak nitelikler izafe edilen başka yaratıklara dua ve ibadet edilmesi Kur’an’da kesinlikle yasaklanmıştır. Konuyla ilgili ayetlerin bazıları şöyledir,

لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ إِلَّا كِبَاسِطٌ كَفِيهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ وَمَا
دُعَاءَ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ

“Gerçek dua ancak O’nadır. Ondan başka yalvardıkları ise onların isteklerine ancak, ağzına ulaşmayacağı halde, ulaşsın diye avuçlarını suya uzatan kimsenin isteğine suyun cevap verdiği kadar cevap verirler. Kafirlerin duası daima boşa çıkar.” (Râd, 13/14).

فَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتَكُونُ مِنَ الْمُعَذِّبِينَ .

“Öyle ise sakın Allah ile beraber başka bir ilaha yalvarma, sonra azaba uğrayanlardan olursun” (Bk. Şuarâ, 26/213;Kasas, 28/88).

DUA-KADER İLİŞKİSİ

Duanın sonuç doğuracak bir sebep olarak görülmesi konunun kaderle ilişkisini akla getirmektedir. Tabiat olayları, sünnetullah denilen ilâhî irade kanunlarına uygun olarak meydana gelmektedir. Başka bir deyişle doğada ortaya çıkan her olayın mutlaka bir sebebi vardır. İnsanın fiilleri de aynı şekilde bir sebep-sonuç ilişkisi içinde cereyan etmektedir. Ancak, sebebi ve o sebebe bağlı olarak ortaya çıkan sonucu yaratan Allah’tır. Bu konuda herhangi bir problem yoktur.

Bu duruma göre dua bir bakıma sonuç elde etmek için normal bir sebep mi sayılmalıdır, yoksa dua Allah’ın belirlediği kader dışında bir sonuç olmaya mı yöneliktir?

¹⁶ Müslim, Zekat, 19 No: 1015. I, 703..

¹⁷ Müslim, Salâtü’l- Müsâfirîn, 23, I, 521.

¹⁸ Müslim, Salât, 42. I, 350.

Burada şunları söyleyebiliriz: Dua takdirin bir parçasıdır. Ezelde duaya bağlı olarak takdir edilmiş şeyler yine dua ile meydana gelecektir. Kulun iradesi, kendi kaderini ortaya koyma bakımından belirleyicidir. Allah, ezeli ilmiyle kulun yapacağı duayı bildiği için kaderini ona göre şekillendirmektedir. Dolayısıyla dua, diğer sebepler gibi bir sebeptir. Diğer bir ifadeyle dua sonucunda bir değişikliğin olmasını Allah dilemişse bu değişiklik, tabii sebep-sonuç ilişkisi içinde ortaya çıkmaktadır. Dua, kulluğun gereğidir. Yoksa dua, Allah'ın meydana geleceğini ezelde takdir ettiği şeyin gerçekleşmesini önlemesi, takdir etmediği şeyin meydana gelmesini sağlaması için yapılan bir amel değildir.

Ayrıca duadan maksat, Allah'ın bilmediği şeyi ona hatırlatma anlamını asla taşımaz. Dua, kişinin kulluğunu göstermesi, aczini ve ihtiyacını Allah'a arz etmesi demektir. Bundan dolayıdır ki, dua büyük bir kulluk makamıdır.

ÖLÜLER İÇİN DUA

Ölü için yapılan dua ve istiğfarın ona bir yararı var mıdır? Kişi, yapmış olduğu herhangi bir amelin sevabını ölüye bağışlayabilir mi? Şimdi bu konu üzerinde biraz durmak istiyorum.

İslam bilginlerinin büyük çoğunluğu, ölüler için yapılan duanın önemli olduğu, bağışlanan sevabın onlara yarar sağlayabileceği konusunda görüş birliği içindedirler. Ayet, hadis ışığında sahabeden itibaren Müslümanların konuyla ilgili uygulamaları, ölüler için dua, istiğfar ve bağışta bulunabileceğini açıkça göstermektedir. Akıl da bunu kabul etmektedir. Bir ayette şöyle buyrulmaktadır:

وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ

“Onlardan sonra gelenler ise şöyle derler: “Ey Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi bağışla. Kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin tutturma! Ey Rabbimiz! Şüphesiz sen çok esirgeyicisin, çok merhametlisin” (Haşr Sûresi, 59/10).

Bu ayette Allah, kendilerinden önce gelip geçmiş, müminlerin bağışlanmasını isteyenleri (Ensar ve Muhaciri) övmektedir. Ölülerin bağışlanmasını dilemek yararsız bir iş olsaydı, Allah onları övmezdi.

H.z. Peygamber ölü için cenaze namazı kılmış ve Müslümanlara da kılmalarını emretmiştir. Dinimizde farz-ı kifâye olarak yerini alan cenaze namazı, esas itibarıyla ölü için yapılan dua ve istiğfardan ibarettir. Müslümanların ölen hakkındaki dua ve şahadetinin Allah katında değeri olduğu ve ölünün bağışlanmasına vesile olabileceği unutulmamalıdır.

H.z. Peygamber, cenaze defnettikten sonra kabri başında durur, kabir sualinin kolay geçmesi hususunda dua ederdi.¹⁹

Bu ayet ve hadisler, ölüler için yapılan dua ve istiğfarın önemini ortaya koymaktadır.

Amellerin sevabının ölülere bağışlanmasına gelince, bu konuda da çok sayıda rivayet mevcuttur:

Sahabeden Sa'd b. Ubade H.z. Peygamber'e gelerek,

« قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أُمَّي تُوَفِّيْتُ وَأَنَا غَائِبٌ عَنْهَا، فَهَلْ يَنْفَعُهَا شَيْءٌ إِنْ تَصَدَّقْتُ بِهَا عَنْهَا قَالَ « نَعَمْ »

“Annem vefat ettiğinde yanında değildim. (Onun için sadaka vermeyi düşünüyorum.) Annem adına sadaka verirsem, bunun sevabından yararlanabilir mi? dedi. H.z. Peygamber de, “Evet yararlanabilir” buyurdu. Bunun üzerine Sa'd b. Ubade:

« قَالَ فَإِنِّي أَشْهَدُكَ أَنَّ حَائِطِي الْمَخْرَافَ صَدَقَةٌ عَلَيْهَا

“O halde şahit ol (Ey Allah'ın Resulü) Mihraf isimli bahçem annem adına sadakadır” dedi.²⁰

Ölüye sevap bağışlama olayı, özünde bir dua işlemidir. Bağışta bulunan kişi, bununla, ölüsünün Allah katındaki derecesinin yükselmesini, günahlarının affedilmesini talep

¹⁹ Ebû Davud, Cenaiz, 73..III, 550.

²⁰ Buhari, Vesâyâ, 20. III, 193.

etmektedir. Yoksa ölünün yapmadığı amellerini onun adına yaparak kendini sorumluluktan kurtarmak değildir. Sevap bağışlama ile ölünün hayatta iken yerine getiremediği amelleri onun adına yerine getirmek farklı şeylerdir. Hemen belirtmek isterim ki, ölü olsun diri olsun bir kişinin yükümlü olduğu ameller bir başkası tarafından yerine getirilemez. Örneğin, kişinin kılmadığı namazları bir başkası kılamayacağı gibi tutmadığı oruçları da tutamaz. Ancak kişi, farz olsun nafil olsun, kendisi için yaptığı bir amelin, sevabını diri ya da ölü bir kişiye bağışlar, o da bundan yarar görebilir. Tabii Allah dilerse...

SONUÇ

Dua, biri fiil ve hal ile diğeri söz ve kalp ile yapılmak üzere iki kısma ayrılır. **Fiil ve hal ile yapılan dua**, kişinin ulaşmasını arzu ettiği şeyin oluşmasını gerekli kılan sebeplere başvurmasıdır. Çiftçinin tarlasını sürüp tohumunu ekmesi, bakımını yapıp onu sulaması fiille yapılan bir duadır. Ürünün elde edilmesi için gerekli olan bu sebeplere başvuran çiftçi, “Allah’ım! Üzerime düşen gerekli sebeplere başvurdum. Senden rızık istiyorum” diye dua etmektedir. Fiil ile yapılan dualar, ikram ve ihsanı bol anlamındaki Cenab-ı Hakkın “Cevad” ismine ve unvanına yönelik olduğundan, genellikle reddedilmezler. **Lisan ve kalp ile yapılan dua**, kişinin, elinin erişemediği taleplerini Allah’tan istemesi demektir. Dua denilince, genelde akla gelen bu tür duadır.

Özlü bir duâ, sadece dil ve dudaklarla yapılmaktan ibaret olmayıp kalp ve rûhun da duâyâ iştirak etmesi gerekir. El kaldırıp Allah’a duâ ederken, vicdanlarda bir titreme meydana gelmeli, gönül bir vecd ve istiğrakla kaplanmalı, rûh harekete gelmelidir. Yalvarırken, insanı korku ve haşyet havası bürümeli, tazarru ve tezelzül kendisini hissettirmelidir.

Dua gönülden, gizlice ve alçak sesle, günahlara pişmanlık duyularak, kibleye yönelerek ve Allah’ın adıyla başlanarak yapılmalı, dua esnasında dini şuur yoğunlaştırılmalı, kabulü için acele edilmemelidir. Duanın kabul edileceğine inanılarak ısrarla duaya devam edilmelidir. Ayrıca isteğini Allah’a arz etmeden önce Allah’a hamd-ü senâ Peygamberine de salât-ü selâm getirmelidir.

Dua sınırlı, sonlu ve âciz olan varlığın sınırsız ve sonsuz kudret sahibi ile kurduğu bir köprüdür. Dua, mânevî dertlerin devası, gönüllerin sefasıdır.